

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego dla uczniów szkół
podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2026/2027**

I. Cele konkursu:

1. Pogłębianie wiedzy i umiejętności.
2. Pobudzanie twórczego myślenia.
3. Rozwijanie uzdolnień i zainteresowań uczniów.
4. Rozwijanie umiejętności stosowania zdobytej wiedzy w praktycznym działaniu.
5. Wdrażanie do samokształcenia i podejmowania odpowiedzialności za własny rozwój.
6. Stwarzanie uczestnikom konkursu możliwości prezentacji uzdolnień i samorealizacji.
7. Motywowanie szkół do podejmowania różnorodnych działań w pracy z uczniem zdolnym.
8. Promowanie pracy szkół.

II. Zakres umiejętności:

Umiejętności wymagane od uczestników Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego opisane są w podstawach programowych dla przedmiotu język polski dla szkoły podstawowej.

1. Czytanie ze zrozumieniem różnych tekstów kultury.
2. Analizowanie i interpretowanie utworów literackich oraz innych tekstów kultury z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
3. Wykorzystywanie podstawowej wiedzy o języku – znajomość pojęć oraz terminów służących opisywaniu języka i komunikowaniu się ludzi.
4. Tworzenie wypowiedzi pisemnej na określony temat.
5. Umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
6. Wykorzystywanie elementów retoryki do tworzenia wypowiedzi pisemnych.
7. Stosowanie wiedzy o języku w tworzonych przez siebie wypowiedziach, w tym zasad ortografii i interpunkcji.

III. Zakres treści:

Zakres treści Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego jest zgodny z treściami podstaw programowych dla przedmiotów język polski dla szkoły podstawowej. Obejmuje również treści wskazanych pozycji literatury. Wskazana literatura jest rozszerzeniem zakresu treści konkursu.

I stopień

Zakres wiedzy i umiejętności oraz proponowanej literatury opracowuje i przekazuje uczniom szkoły szkolna komisja konkursowa – § 5 ust. 2 Regulaminu konkursu.

II stopień

Wolność zaczyna się tam, gdzie kończy się strach. (K. Grabowski)

Zakres treści:

1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Uczeń:

- 1) Określa:
 - a) tematykę oraz problematykę utworu;
 - b) nadawcę i odbiorcę (adresata wypowiedzi).
- 2) Rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz określa ich funkcje w utworze.
- 3) Wyróżnia elementy świata przedstawionego w utworze, w tym: zdarzenia, sytuacje, wątki (główne, poboczne), postacie (pierwszoplanowe, drugoplanowe, epizodyczne), określa czas i miejsce przedstawionych zdarzeń, wskazuje zależności między zdarzeniami.
- 4) Rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach.
- 5) Określa funkcje elementów konstrukcyjnych utworu literackiego, w tym: tytułu, motta, puenty.
- 6) Przedstawia własne rozumienie utworu i uzasadnia przyjęte stanowisko.
- 7) Wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach.
- 8) Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach.
- 9) Rozpoznaje rodzaje literackie, określa ich cechy, przypisuje utwór do rodzaju literackiego.
- 10) Rozróżnia gatunki epiki, takie jak: powieść, opowiadanie, dziennik, pamiętnik, przypowieść, nowela.
- 11) Określa cechy powieści: obyczajowej, współczesnej, podróżniczej, młodzieżowej.
- 12) Wskazuje elementy dramatu jako rodzaju literackiego: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog.
- 13) Analizuje i interpretuje teksty literackie oraz inne teksty kultury, w tym ikoniczne: obraz, plakat, grafika, fotografia, przedstawienie teatralne.
- 14) Zna pojęcie komizmu oraz dostrzega jego funkcje.
- 15) Rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne pochodzenia mitologicznego, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach.
- 16) Rozróżnia typy tekstów: informacyjny, publicystyczny, ikoniczny, reklamowy.
- 17) Odróżnia informacje o faktach od opinii.
- 18) Porównuje utwory literackie lub ich fragmenty pod względem treści i formy.
- 19) Wskazuje związek treści utworu z tekstem graficznym.
- 20) Wyodrębnia obrazy poetyckie w utworach lirycznych.
- 21) Charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny), narratora, bohaterów.
- 22) Rozpoznaje metaforę (ożywienie, uosobienie), porównanie, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy, powtórzenie, pytanie retoryczne, anaforę, apostrofę, aluzję literacką, paralelizm i określa ich funkcje.
- 23) Wskazuje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym: wers, rym, strofę, refren.

- 24) Wyróżnia rodzaje rymów: męskie, żeńskie, parzyste/sąsiadujące, okalające, krzyżowe.
- 25) Omawia budowę wiersza, rozróżnia wiersz sylabiczny, wolny i biały.
- 26) Rozróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje je we własnych wypowiedziach.
- 27) Dostrzega zróżnicowanie słownictwa, rozpoznaje neologizmy, eufemizmy i objaśnia ich rolę w utworach literackich.

2. Kształcenie językowe.

Uczeń:

- 1) Rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące.
- 2) Rozpoznaje zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, zdania złożone, równoważniki zdania, zdania bezpodmiotowe.
- 3) Buduje wskazane w punktach 1) oraz 2) wypowiedzenia i je przekształca.
- 4) Rozróżnia zdania złożone współrzędnie i podrzędnie oraz je tworzy.
- 5) Wskazuje i tworzy różne typy podmiotów i orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników.
- 6) Rozróżnia odmienne i nieodmienne części mowy i określa ich funkcje składniowe w wypowiedzeniu.
- 7) Rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu, strony i rodzaju gramatycznego odmiennych części mowy.
- 8) Stopniuje przymiotniki i przysłówki.
- 9) Oddziela temat fleksyjny od końcówki, wskazuje oboczności.
- 10) Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych.
- 11) Odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje nieosobowe formy czasownika (zakończone na -no, -to, bezokoliczniki, konstrukcje z „się”).
- 12) Rozpoznaje imiesłowy przymiotnikowe czynne i bierne, tworzy je oraz określa ich funkcje w tekście.
- 13) Poprawnie używa czasowników w trybach: orzekającym, przypuszczającym oraz rozkazującym.
- 14) Stosuje konstrukcję stron czynnej oraz biernej czasownika i przekształca czasowniki ze strony czynnej na bierną i odwrotnie, odpowiednio do celu oraz intencji wypowiedzi.
- 15) Wskazuje w wyrazie głoski, litery i sylaby.
- 16) Rozpoznaje rodzinę wyrazów, rdzeń, tworzy wyrazy pochodne.
- 17) Dokonuje analizy słowotwórczej wyrazów – wskazuje podstawę słowotwórczą i formant, określa funkcje formantów, w tym tworzy zdrobnienia i zgrubienia.
- 18) Rozumie, na czym polega błąd językowy i potrafi go skorygować.

3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- 1) Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis (w tym opis przeżyć wewnętrznych), list prywatny, rozprawka, kartka z dziennika, recenzja, zaproszenie, podziękowanie.
- 2) Redaguje wypowiedź w oparciu o podaną lekturę oraz własne doświadczenia czytelnicze.

- 3) Stosuje odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję.
- 4) W sposób rzeczowy argumentuje swoje stanowisko, zgadza się z cudzymi poglądami lub z nimi polemizuje.
- 5) Odróżnia argument od przykładu.
- 6) Funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne.
- 7) Wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, w tym zasady ortografii i interpunkcji.

III stopień

Prawdziwa wolność jest pod przymkniętymi powiekami. (za J. Hurnikiem)

Zakres treści:

1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Uczeń:

- 1) Uwzględnia konteksty, np.: biograficzny, historyczny, społeczny, filozoficzny w interpretacji tekstu kultury.
- 2) Rozpoznaje w tekście literackim kontrast, symbol, alegorię, motyw literacki i określa ich funkcje.
- 3) Wskazuje w tekstach literackich oraz ikonicznych tragizm, patos, ironię, absurd oraz określa ich funkcje w utworze.
- 4) Interpretuje i dokonuje reinterpretacji znanych mitów, toposów i symboli obecnych w różnych tekstach kultury.
- 5) Rozpoznaje i buduje argumenty: rzeczowy, emocjonalny, logiczny.
- 6) Wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, rozbudowuje i parafrazuje.

2. Kształcenie językowe.

Uczeń:

- 1) Zna zasady i tworzy skrótowce oraz skróty wyrazowe.
- 2) Tworzy wyrazy złożone i rozróżnia ich typy.
- 3) Rozpoznaje oraz stosuje imiesłowy przysłówkowe.
- 4) Stosuje imiesłowe równoważniki zdań i określa ich funkcje.
- 5) Przekształca imiesłowe równoważniki w zdania podrzędne i odwrotnie.
- 6) Przedstawia budowę wypowiedzenia wielokrotnie złożonego na wykresie, określa typy wypowiedzeń składowych oraz buduje wypowiedzenia wielokrotnie złożone według podanego schematu.
- 7) Odróżnia mowę niezależną od zależnej, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie.
- 8) Określa przyczyny rozbieżności między mową a pismem (upodobnienia, uproszczenia, utrata dźwięczności).
- 9) Dokonuje podziału neologizmów i określa ich funkcje.

3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach:

- a. przemówienie;
- b. list otwarty;
- c. charakterystyka bohatera literackiego;
- d. plan ramowy;
- e. instrukcja;
- f. ogłoszenie.

IV. Proponowana literatura:

II stopień

Emilia Kiereś, *Rzeka*, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 2022.

Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wybór poezyj*, t. 1, oprac. Czesław Zgorzelski, Ossolineum, Wrocław 1997, s. 63–67.

George Orwell, *Folwark zwierzęcy*, Wydawnictwo MUZA S.A., Warszawa 2011.

Henryk Sienkiewicz, *Latarnik*, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2019.

III stopień

Miguel de Cervantes, *Don Kichot z Manczy*, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław 2022.

Sławomir Mrożek, *W szufladzie*, [w:] Sławomir Mrożek, *Słoń i inne opowiadania*, Wydawnictwo Polityka, Warszawa 2008.

Sofokles, *Antygona*, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2019.

Marcin Szczygielski, *Teatr niewidzialnych dzieci*, Instytut Wydawniczy Latarnik, Warszawa 2016.

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych pozycji literackich mogą być inne.